

Canal de la Infanta Can Fatjó

Per aquest indret el Canal de la Infanta Carlota entrava al terme municipal de Cornellà de Llobregat, procedent del municipi veí de Sant Joan Despí. El Canal de la Infanta, inaugurat el 21 de maig de 1819, va ser la primera gran infraestructura hidràulica de la comarca del Baix Llobregat que va permetre l'arribada del regadiu a l'agricultura. L'obra va ser projectada i dirigida per l'enginyer Tomàs Soler i Ferrer (1770-1845), especialista en temes hidràulics i autor també de grans projectes, com ara el Canal d'Urgell o el plànol del Rec Comtal de Barcelona.

El canal prenia les aigües del riu Llobregat a Molins de Rei i, després de travessar els termes municipals de Santa Creu d'Olorda, Sant Feliu de Llobregat, Sant Joan Despí, Cornellà, l'Hospitalet i Sants, acabava el seu trajecte abocant l'aigua excedent directament a la mar Mediterrània. Aquest recorregut va permetre als municipis de la riba esquerra del riu Llobregat disposar, des de molt aviat, d'una via d'aigua permanent, que és a l'origen de la riquesa i la prosperitat econòmiques de la comarca. En termes generals, el Canal de la Infanta tenia una longitud de 17.420 metres i abastia d'aigua una superfície de regadiu d'un 3.000 hectàrees. Del seu traçat s'estenia una xarxa de recs i sèquies secundaris de 25.000 metres de longitud, que facilitava l'arribada de les seves aigües a tots els punts del territori.

El pas del Canal pel terme municipal de Cornellà s'estenia al llarg de 3.208 metres de longitud, tot travessant el territori d'oest a est i aprofitant els primers desnivells i contraforts existents entre la plana dèltica i les terrasses quaternàries més elevades del municipi. Des de la seva inauguració l'any 1819, el Canal va ser el motor de la gran transformació econòmica i social de Cornellà, que es va anar desenvolupant al llarg del segle XIX. Aquest procés de creixement va portar la ciutat a convertir-se en la capital industrial de la comarca en els primers decennis del segle XX.

AMSJD. Imatge número 8828. Passeig del Canal descobert al seu pas pel sector conegut com Sant Pancraç, al límit amb Cornellà. Any 1975

Imatge del barri Fatjó a la dècada de 1950. Per aquesta barriada el Canal de la Infanta entrava a Cornellà. Al fons es poden veure la torre de can Corts, la fàbrica Vilumara i l'església de Santa Maria. Fotografia: Arxiu Històric de Cornellà de Llobregat. Fons L'Abans. Col·lecció Baltasar Juvé Miret

Canal de la Infanta Can Vilumara

A partir de mitjan segle XIX, les aigües del Canal de la Infanta també van ser aprofitades per a l'activitat industrial. La construcció de diferents salts d'aigua al llarg del seu recorregut va facilitar la instal·lació de diferents fàbriques que aprofitaven l'energia hidràulica per a moure les seves màquines. Principalment, les indústries instal·lades van ser del sector tèxtil, veritable motor del creixement industrial a Catalunya, però també n'hi havia que es dedicaven al marbre, a la foneria o a d'altres activitats.

El mecanisme d'un salt d'aigua era relativament senzill. Les aigües, després de ser desviades del curs central del Canal, queien per un desnivell de 8 a 10 metres i aterraven sobre una roda hidràulica proveïda d'una sèrie de paletes que estaven unides, mitjançant una estructura de radis, a un arbre o eix central. L'aigua, amb la força del seu moviment, xocava contra les paletes i provocava el gir d'aquest eix. L'energia mecànica que s'obtenia es transmetia als telers o filadores mitjançant un complex sistema de politges, barres metàl·liques i corretges. A principi del segle XX les rodes hidràuliques van ser substituïdes per turbines que generaven corrent elèctric, amb la qual cosa es va aconseguir un augment molt notable de l'energia produïda.

Us trobeu ara davant de les restes del primer salt d'aigua instal·lat a Cornellà, que el 27 de setembre de 1849 va ser venut per la Junta del Canal de la Infanta a l'industrial barceloní Francesc Quer i Sagristà. Dos anys després, un cop alçada la fàbrica, es va construir el sistema de recollida i conducció de les aigües i es va instal·lar la roda hidràulica a l'interior de la fàbrica. Avui només es pot veure el darrer tram de conducció de l'aigua, el punt en què començava el desnivell que conduïa l'aigua fins la roda, i la porta o bagant mecànic per on s'escapaven les aigües sobrants.

La fàbrica de Francesc Quer i Sagristà, coneguda posteriorment com can Vilumara o la Llana, estava dedicada inicialment al filat i als teixits de cotó, però, quan va ser adquirida per l'industrial Ricard Vilumara i Curtoy (1858-1917), es va dedicar exclusivament a la filatura i als teixits de llana. La fàbrica es va mantenir activa fins poc temps abans de la seva desaparició, esdevinguda l'any 2003. Va ser la primera fàbrica tèxtil instal·lada a Cornellà i va marcar l'inici del procés d'industrialització al municipi.

Desviament i conducció de l'aigua del Canal per a ser conduïda al salt d'aigua de la fàbrica, poc temps abans de la seva desaparició.
Fotografia: Blai Carda

Vista general del complex industrial de Can Vilumara, la primera fàbrica tèxtil instal·lada a Cornellà l'any 1851
Fotografia: Arxiu Històric de Cornellà de Llobregat

Esquema de funcionament d'un salt d'aigua, amb la roda hidràulica, l'eix central i el sistema de transmissió de l'energia mecànica.
Autor: Centum

Canal de la Infanta Pont Quitllet

El traçat del Canal de la Infanta a Cornellà també va tenir conseqüències urbanístiques, ja que va contribuir a la separació del terme municipal en dues zones ben diferenciades, conegudes popularment com Cornellà de Baix i Cornellà de Dalt. El seu recorregut va acabar de delimitar el territori municipal entre la plana dèltica, originada pels dipòsits de terres efectuades pel riu Llobregat al llarg dels segles, i el territori muntanyós, geològicament més antic, que s'enfila vers Collserola i la serralada litoral. La construcció l'any 1854 de la línia del ferrocarril de Barcelona a Martorell, que segueix quasi mimèticament el traçat del Canal i que constitueix una veritable frontera que separa el terme en dues parts, va contribuir a agreujar i consolidar aquesta divisió.

Per minimitzar aquest aspecte de línia divisòria que va provocar la construcció del Canal es van construir vint- i- set ponts que facilitaven el pas i la comunicació entre les seves dues bandes. Alguns d'aquests ponts estaven pensats per al trànsit de vehicles, però molts d'ells eren simples passeres pensades només per a ús de persones i animals de càrrega. També se'n van construir alguns per poder salvar torrents i rieres o altres accidents naturals i facilitar, així, el recorregut del Canal. Tot plegat va fer sorgir un complex sistema de camins i vials que enllaçaven amb els ponts i passeres del Canal, de manera que el tànsit i la comunicació entre les dues bandes quedessin sempre assegurats.

Us trobeu ara davant del pont de can Quitllet o de can Jan, que és conegut amb aquest nom per trobar-se al costat de les dues cases de pagès esmentades. Aquest pont, juntament amb el que és situat a la rambla Solanes, a tocar de l'Hospitalet, són els únics que han arribat complets als nostres dies. El pont de can Quitllet facilitava el trànsit entre la zona Millàs i la Gavarra, i era molt utilitzat pels treballadors de les fàbriques ubicades a la carretera de l'Hospitalet. Es va construir amb una combinació de pedra i de maó, els mateixos materials amb els quals van ser alçats tots els ponts i passeres que travessaven el Canal al llarg del seu recorregut. És evident que aquests vint- i- set ponts i passeres, construïts per facilitar el pas de persones i vehicles, van fer disminuir molt l'impacte que la construcció del Canal va tenir sobre el territori i, sobretot, van minimitzar la divisió del terme en dues meitats.

Imatge del pont Quitllet encara en utilització, poc temps abans de la desaparició del Canal. El pont encara avui es pot contemplar.
Fotografia: Blai Cardat

Detall del pont Quitllet, que s'utilitzava per comunicar la barriada Millàs amb la Gavarra. Al fons els blocs de pisos de Sant Ildefons i la Torre de la Miranda.
Fotografia: Blai Carda

Vista del Canal de la Infanta al seu pas pel sector Millàs camí de can Mercader. Al fons es pot veure la imatge inconfusible de la Torre de la Miranda.
Fotografia: Arxiu Històric de Cornellà de Llobregat.
Fons L'Abans. Col·lecció Gaudenci Cordero Tarraubella

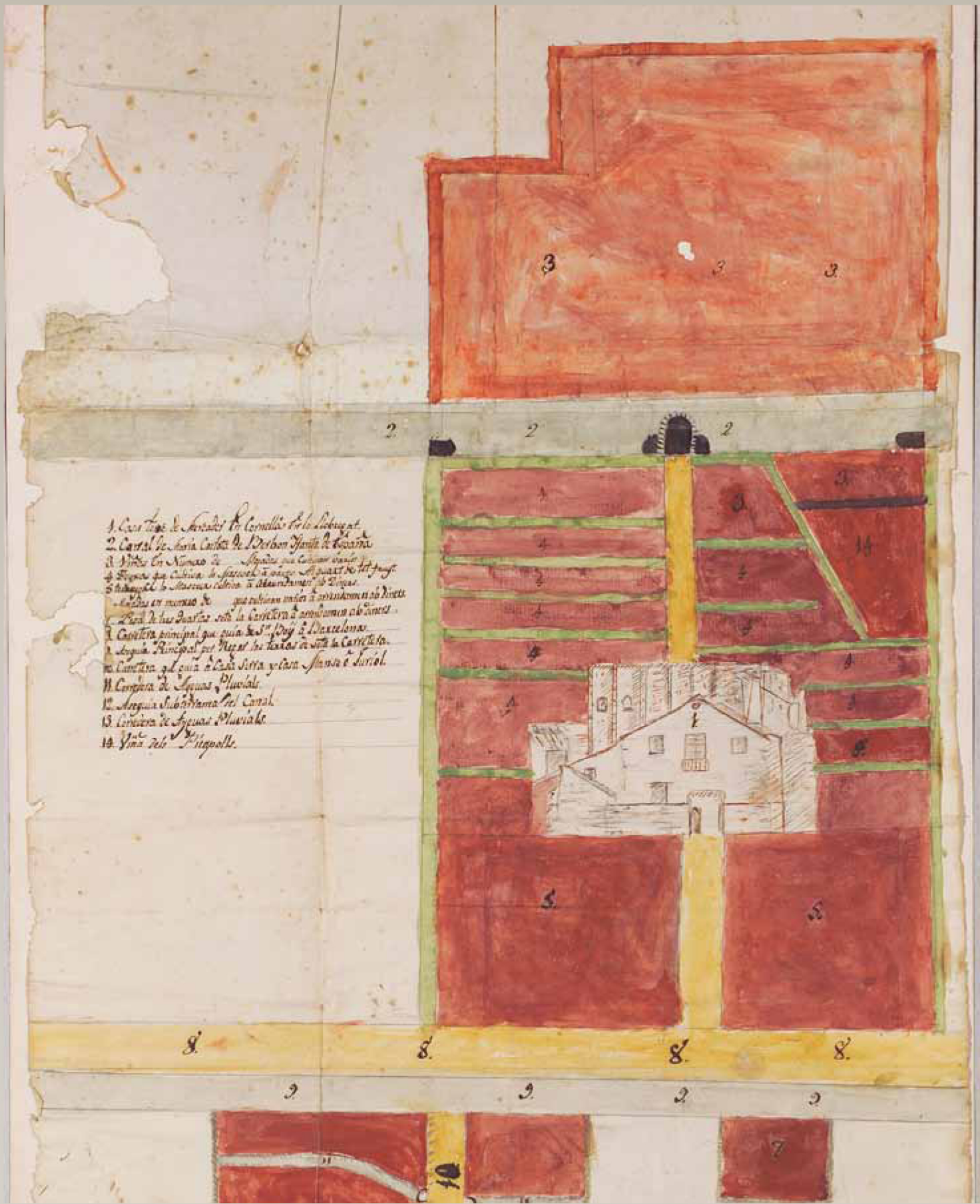
Canal de la Infanta Can Mercader

La primera finalitat de la construcció del Canal de la Infanta va ser la de convertir al regadiu les terres baixes dels pobles que travessava. Aquest objectiu, a Cornellà, es va aconseguir sobradament, ja que a l'any 1851 el 60% de les seves terres conreables ja eren regades per les aigües del Canal. Aquest fet, de gran transcendència històrica per al futur de Cornellà, va permetre la modernització de l'agricultura, la desaparició total del guaret a les terres de regadiu i la diversificació de les espècies conreades.

La construcció del Canal va permetre augmentar notòriament la producció agrícola, tot passant d'una agricultura de secà i de baixos rendiments a una altra d'intensiva, diversificada i d'alta productivitat. A Cornellà, els conreus tradicionals de cereals, vinya, garrofers i oliveres van quedar confinats a la zona alta no regada del terme municipal. D'altra banda, la construcció d'una àmplia xarxa de canals, sèquies i regadores secundàries va permetre fer arribar l'aigua als camps situats per sota del Canal, de manera que molt aviat va prosperar el conreu d'espècies destinades a la comercialització, com ara els llegums, els arbres fruiters, els cereals de regadiu i les hortalisses. A Cornellà aquesta xarxa de canals i regadores secundàries sortia de les fibres de can Corts, la Llana, can Trabal i can Rosés.

Aquesta transformació de l'agricultura cornellanenca va permetre un augment sostingut de la població, de manera que l'any 1901, quan ja s'havia acabat tot el procés de transformació econòmica impulsat per la construcció del Canal, el municipi de Cornellà va superar per primera vegada en la seva història la xifra de 2.000 habitants.

Us trobeu ara davant del pont de can Mercader, que, encara que mig tapat i poc visible a causa del nou accés al parc, comunicava el Palau Mercader i la part baixa de la finca amb la resta de terres situades sobre el Canal i que arribaven a la Torre de la Miranda. La finca de can Mercader estava dedicada majoritàriament al conreu i va ser de les primeres propietats agrícoles que van rebre l'impuls transformador del regadiu. Els comtes de Bell-lloc, igual que el conjunt de propietaris del sòl agrícola de Cornellà, van fer un gran esforç inversor per aplanar els camps i permetre-hi l'accés de l'aigua.

Plànol de la finca de can Mercader a principi del segle XIX. S'hi pot veure la casa de pagès, les peces de terra de la finca i el traçat del Canal de la Infanta a la part superior del heretat.

Font: Arxiu Històric de Cornellà - Fotografia: Gianluca D'Apuzzo

El Canal de la Infanta a la sortida de can Mercader en direcció a la barriada Famades
Fotografia: Blai Carda

Canal de la Infanta Rambla Solanes

Per aquest indret, després de transcórrer més de tres quilòmetres pel terme de Cornellà, el Canal de la Infanta entrava al terme veí de l'Hospitalet de Llobregat. Aquest sector de Cornellà, conegut com a barri Famades a causa de la proximitat del mas Famades, situat molt a prop, va començar a desenvolupar-se com a nucli de població allunyat del centre històric a la segona meitat del segle XIX. Va ser precisament el Canal qui va possibilitar el sorgiment d'aquesta barriada, ja que la conversió de les terres de conreu al regadiu va facilitar un augment notable dels rendiments agrícoles i, per tant, una major parcel·lació i un més gran repartiment de la propietat. Moltes famílies pageses van establir-se en aquest lloc atretes per l'oferta de terres en lloguer, tot consolidant el nucli originari de la barriada.

Des de l'EdatMitjana, aquest sector del terme es trobava ocupat per una gran propietat agrícola coneguda com a mas Gavarra. Actualment, aquesta masia, bastant descuidada, està ocupada per unes oficines situades al començament de la rambla Solanes. Les terres d'aquest mas anaven des de la carretera de l'Hospitalet al sector nord de l'actual barri de Sant Ildefons, i de la caserna de la Remunta a la finca de can Mercader.

Us trobeu ara davant del pont de la rambla Solanes o rambla de Manets, que és el darrer del Canal a Cornellà. El pont està constituït pel pas sobre el Canal i per l'aqüeducte que permet que les aigües travessin el torrent de la Remunta. Aquest torrent marca la línia divisòria entre els termes municipals de Cornellà i l'Hospitalet. El pont va ser construït per facilitar el pas dels propietaris i llogaters del mas Gavarra a les terres situades a l'altra banda del Canal, ja que la finca va quedar dividida, com tantes altres de Cornellà, pel traçat del mateix Canal. Va ser construït amb maó i pedra i la seva amplada permetia també el trànsit de carruatges d'ús agrícola. El camí que passava pel pont conduïa a un dels llocs més estratègics del sector, el conegut com a coll de la Gavarra, un lloc on confluen els termes municipals de Cornellà, Esplugues i l'Hospitalet i un dels topònims més antics del territori, conegut des dels primers segles de l'Edat Mitjana. En aquest indret els murs de contenció del Canal només estaven fets d'obra en el seu vessant sud, mentre que l'altra vorera estava excavada al mur natural de terra, reforçat per la plantació d'arbres i canyars.

El Canal de la Infanta entrant al sector de la Rambla Solanes. Al fons es poden veure la Torre de la Miranda i els blocs de pisos del barri de Sant Ildefons.
Fotografia: Blai Carda

Reproducció ideal del pont de la Rambla Solanes, quan servia de pas per accedir a les terres de conreu.
Autor: Centum